

Til KHMs styre
Frå Museumsdirektøren

Saksnr	BD
Styremøte dato:	07.02.2020
Notatdato:	29.01.2020
Ansvarlig:	Håkon Glørstad

Innspel til ny museumsmelding

Regjeringa skal leggja fram ei ny museumsmelding for Stortinget ved årsskiftet 2020/21. Meldinga skal gjennomgå situasjonen for museumssektoren, inkludert dei samiske musea, i lys av museumsreforma, og drøfta framtidige utfordringar og handlingsrom for musea.

Målet er å leggja til rette for vidare hensiktsmessig politikkkutforming for musea og ei fagleg god og framtidsretta utvikling av museumssektoren i Noreg.

Til grunn for arbeidet med ny museumsmelding ligg [Meld. St. nr. 8 \(2018 – 2019\) Kulturens kraft](#).

Også Granavollplattforma inneheld fleire punkt som vedkjem museumspolitikken. Der heiter det mellom anna at regjeringa vil

- Leggja til rette for utvikling av kulturnæringsverksemd knytt til museum og kulturarv.
- Gjennomføra ei heilskapleg vurdering av museumsreforma og gå gjennom statlege verkemiddel og finansieringa av musea etter konsolideringsprosessen for å sikra føreseielege rammer.
- Ta til med arbeidet med ei ny museumslov.
- Gjera den nasjonale kulturarven vår meir tilgjengeleg ved å styrkja forskings- og formidlingskompetansen i musea.
- Leggja betre til rette for digitalisering av arkivsektoren og formidlinga i musea.

Førre museumsmelding vart lagt fram for Stortinget i 2009, [St.meld. nr. 49 \(2008–2009\) Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying](#).

Formålet med den nye museumsmeldinga er å gjera opp status for den nasjonale museumsreforma som vart sett i verk etter vedtak i Stortinget i desember 2000, og å leggja til rette for ein kunnskapsbasert og framtidsretta museumspolitik i åra som kjem. I [Meld. St. nr. 8 \(2018 – 2019\) Kulturens kraft](#) heiter det mellom anna at "Kulturlivet må vere med på å rettleie folk, fremje kritisk tenking og læring, og streve etter kvalitet og kunnskap i tilfanget av informasjon og kulturelt innhald. For eksempel kan kulturverksemdar som arkiv, bibliotek og museum fremje tillit, autentisitet og relevans." Korleis musea best kan koma denne og andre ambisjonar for sektoren i møte framover vil vera sentrale perspektiv i meldinga.

Departementet ynskjer å invitera alle som har interesse av det til å levera skriftlege innspel til meldinga.

Frist for innspel til meldingsarbeidet er sett til **1. mars 2020**.

Innspill til ny museumsmelding

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til ny museumsmelding. Det er flere forhold vi mener en melding for hele museumsfeltet bør ta særlig hensyn til. Dagens museumslandskap i Norge er variert, både med tanke på størrelse, opphavshistorikk, eierskapsstruktur og styringslinjer. Det er meget ambisiøst å utforme en stortingsmelding på tvers av en slik variasjon av flere årsaker. En opplagt, men likevel paradoksalt utfordring er at museene er tilkjent samme samfunnsoppdrag, *forskning*, *(samlings)forvaltning* og *formidling*, selv om forutsetningene for å håndtere disse oppgavene er svært forskjellige, både historisk, museumsfaglig, økonomisk og administrativt betraktet. En annen utfordring er at museene som er omfattet av finansieringsordninger fra Kulturdepartementet, er konsolidert gjennom den såkalte ABM-reformen som søkte å etablere fellesløsninger for arkiver, bibliotek og museer. Den bakenforliggende ideen var at publikum med spørsmål innen et tema er interessert i svar, mens de derimot er likegyldige til om svaret kommer fra et arkiv, et bibliotek eller et museum. Særlig forskningsdimensjonen ble utfordret med en slik sammenstilling. ABM-systemet er avviklet i dag i den forstand arkiv, bibliotek og museer ikke håndteres av ett statlig styringssystem. Det tar imidlertid tid og ressurser å bygge sterke forskningsmiljøer, og de valgene som ble tatt i forbindelse med ABM-reformen påvirker ennå museumsfeltets forskningskapasitet.

Museene og forskningsoppdraget

Kulturhistorisk museum (KHM) mener den nye museumsmeldingen må gi en forventningsavklaring ovenfor museene med hensyn til forskningsoppdraget. Kulturrådets undersøkelser viser at forskningskapasiteten og –kvaliteten varierer sterkt og at kun et fåtall av museene utenfor universitetene har forutsetninger for å drive forskning på et konkurransedyktig nivå. Museumsmeldingen bør gi klare føringer for hvilke museer det skal stilles forventinger om forskning. Grupperingen kan naturlig nok være dynamisk, men må også være realistisk. For museer som ikke kan drive forskning bør meldingen skissere mulige samarbeidsrelasjoner mot forskningsinstitusjoner og foreslå tiltak som kan virke kompetansehevende for disse fagmiljøene.

Det er tidligere foreslått at man skal etablere utlysninger særskilt rettet mot museene og at museenes forskning skal evalueres på annet grunnlag enn øvrig forskning (Stm om Humaniora). Dette vil, etter vår oppfatning, være en svært uheldig utvikling. All erfaring tilsier at det er i fri konkurranse og med samme krav til standard og kvalitet, at de gode prosjektene og resultatene utvikles. Å lage særskilte kriterier for museene vil kunne bidra til sekunda forskning og B-stempel på museene som forskningsinstitusjoner.

Erfaringene fra Stm. Tingenes tale

Bakgrunnen for å fremme disse synspunktene er ikke kun prinsipielle, men bygger også på et konkret erfaringsgrunnlag fra arbeidet med stortingsmeldingen Tingenes tale fra 2008.

Nyere evalueringer (HUMEVAL) har vist at universitetsmuseene har hatt en rivende utvikling som forskningsinstitusjoner. En viktig del av forklaringen på hvorfor universitetsmuseene har hatt så sterk utvikling, er ovennevnte stortingsmelding. Føringerne fra denne er etter vår oppfatning fremdeles aktuelle som kvalitetshevingsstrategi. To grep var viktige i oppfølgingen av *Tingenes tale* med tanke på å styrke forskningen, nemlig etablering av forskerskoler og forskernettverk.

Forskerskoler

Det viktigste grepet for kvalitetsheving innen universitetsmuseenes forskning var etablering av internasjonale forskerskoler for PhD-utdanningen. Det ble opprettet en forskerskole i biosystematikk og en eksisterende forskerskole i arkeologi ble videreutviklet med tanke på tettere integrering av og større relevans for universitetsmuseene.

Forskerskolene har sikret universitetsmuseenes stipendiatertilgang på de fremste lærerkreftene internasjonalt, de nyeste forskningsresultatene, teoretisk utfordrende problemstillinger og analyser. I tillegg har skolene skapt et nettverk for PhD-studerende i hele Nord-Europa som grunnlag for en internasjonalt orientert karriere. Forskerskolene representerer dermed en langsiktig strategi for kvalitetsheving fordi den retter seg mot strategisk kompetansebygging tidlig i karrieren.

En opplagt mulighet for samarbeid mellom KUD-museene og universitetsmuseene vil opplagt være å inkludere PhD-stipendiatene ved KUD-museene i KD-museenes forskerskoler. KD/NFR finansierer i dag ordningen med forskerskoler fram til 2020. Ved å bygge videre på de eksisterende skolene kan man nyttegjøre seg gevinstene fra tidligere investeringer, komme raskere i gang med undervisning og bygge på eksisterende erfaring. Erfaringene fra forskerskolen i arkeologi viser også at de eksisterende skolene raskt kan utvide og tilpasse undervisningsporteføljen.

KHMs anbefaling er å finansiere skolene videre i fem nye år under forutsetning av at forskerskolene inkluderer alle museumsstipendiatene og utvider undervisningstilbudet slik at det har relevans også for KUD-museene. Ordningen kan evalueres etter fem år. Vi vil anbefale et spleiselag der KD finansierer skolene, mens KUD investerer i nye stipendiathjemler for KUD-museene. Hvor mange hjemler som kunne være aktuelle, må avklares gjennom prosessen som vi har beskrevet over.

Forskernettverk

Det andre grepet som ble gjort i oppfølgingen av *Tingenes tale* var å etablere forskernettverk på tvers av museene som også involverte andre forskere og forskningsmiljøer i UH-sektoren. Nettverkene la grunnlaget for å utvikle forskergrupper som arbeidet fram prosjekter med eksterntfinansiering (NFR). Universitetsmuseene har lyktes med flere slike prosjekter. Disse eksterntfinansierte prosjektene er tildelt i fri konkurranse med alle forskermiljøer i Norge.

I stedet for skjermet forskning som Humaniorameldingen foreslår, vil vi heller anbefale en investering i nettverksbygging mellom KUD-museene og UH-sektoren som kan danne grunnlag for utviklingen av konkurransedyktige forskningsprosjekter.

KHM innser at det er en utfordring at NFR har endret akkrediteringsregler for å søke forskningsmidler, der kun to KUD-finansierte museer i dag regnes som akkrediterte forskningsinstitusjoner. Det er også en utfordring at museene heller ikke lenger kan inngå som forskningspartnere i forskningsprosjekter med akkrediterte institusjoner. NFR åpner imidlertid opp for at andre typer samarbeid kan inngå som komponenter i slike prosjekter, finansiert av andre midler enn bevilgninger fra NFR. Nettverkssamarbeid av typen som ble utviklet i etterkant av *Tingenes tale*, kan være eksempel på slikt samarbeid, eventuelt kan andre virkemidler som mobiliserer andre aspekter av museenes samfunnsoppdrag, legges til grunn.

I tillegg bør NFR satse på HUMSAM-utlysninger med generell relevans som mobiliserer historiske perspektiver, men der fri konkurranse sikrer kvaliteten på prosjektene og åpner for sektorovergripende samarbeid. Stortingsmeldingen om museer bør åpne for slike satsinger.

KHM vil påpeke at oppbygging av forskningsmiljøer krever langsiktig arbeid og tydelige prioriteringer over tid. Museumsmeldingen bør legge grunnlaget for at de museumsinstitusjonene som har potensial til å utvikle forskningsmiljøer, prioriteres. Langsiktig kompetansebygging gjennom stipendiatorordninger og samarbeid med UH-sektoren er etter vår oppfatning et av de viktigste tiltakene for å løfte forskningen i museumssektoren på sikt. Universitetsmuseene kan ha en viktig brobyggerrolle i denne sammenhengen som museale kompetansesenter for forskning.

Museene og forvaltningsoppdraget

Rekruttering og kompetansebehov

Den offentlige forvaltningen innen kulturarvsfeltet har uttrykt bekymring over rekrutteringssituasjonen. Fag som arkeologi, konservering, arkitektur og til dels kunsthistorie har fremdeles en sterk kunnskapskjede som går mellom forskning, utdanning og kunnskap i bruk. På øvrige fagområder er imidlertid kjeden brutt ved at det ikke lenger tilbys spesialisert utdanning innen kulturhistoriske fag. Både museer og andre forvaltningsinstitusjoner er berørt av kompetansemangelen. Dette er kritisk for forståelsen av kulturarvsfeltet i offentlig ordskifte men skaper også problemer for museene med å vedlikeholde kunnskapsfelt og samlingsforståelse.

En ny museumsmelding bør beskrive en satsning for å styrke kompetansen og utdanningen innen kultur- og naturarvsrelaterte fag. Et bedre samarbeid med UH-sektoren, med tanke på å sikre stabil kompetanse- og kunnskapsoverføring, vil være et viktig grep, som også på sikt vil styrke den museale forskningsaktiviteten.

En opplagt vei mot å utvikle en slikt satsning på styrket kompetanse, er å knytte kultur- og naturarvsforvaltningens kompetansebehov til tiltakene for å styrke og verne utsatte fag ved universitetene og i denne sammenhengen beskrive hvordan museene selv kan bidra til å sikre kompetanseutvikling og -overføring i samarbeid med utdannings- og forskningsinstitusjonene. Museene kan både være viktige læringsarenaer og operative kompetansemiljøer som vil styrke kvaliteten og dybden på undervisningen. Videre bør de fire gamle universitetene (BOTT-universitetene) komme sammen om å finne en hensiktsmessig arbeidsdeling dem imellom for å sikre utdanning i små og utsatte fag.

Differensiert forståelse av samlingene

Museenes samlinger er i dag høyst variable i kvalitet og systematikk. Ved universitetsmuseene er samlingene primært bygget opp med forskning for øyet, mens andre museer har samlinger generert primært med tanke på folkeopplysning eller som et produkt av historiske omstendigheter og tilfældigheter.

En museumsmelding bør beskrive tiltak for å differensiere forståelsen av de ulike museumssamlingene med tanke på deres forskningspotensial, formidlingspotensial og i kraft av deres status som kulturarv og identitetsbygger. Kun på en slik bakgrunn vil man være i stand til å utarbeide en bærekraftig politikk for forvaltning av den museale kulturarven.

Museene og formidlingsoppdraget

(Avsnittet vil utdypes og ferdigstilles av Seksjon for samlingsforvaltning og Utstilling- og publikumsseksjonen)

Flere stortingsmeldinger (Humaniorameldingen, Kulturmeldingen osv) har beskrevet behovet for bedre digitalisering av museumssamlingene som grunnlag for en bredere og mer demokratisk formidling ved museene. En ny museumsmelding bør beskrive differensierte tiltak for å imøtekomme en slik satsning.

Folkeforskning eller Citizen science er framholdt som et viktig tiltak for å demokratisere kunnskap og skape interesse for forskningsprosessen. Slik aktivitet kan være et viktig og poengtert virkemiddel i arbeidet med digitalisering av samlingene. Tiltaket bør imidlertid ses i sammenheng med samlingenes karakter og funksjon (jefvnfør avsnittet over).

(Bidrag fra SENKU og AS)

Brukergrensesnitt ....

Felles portaler og søkeplattformer ...

Museumslov

Som del av et internasjonalt forsknings- og museumslandskap, er det tydelig for KHM at kulturminnekriminalitet, særlig knyttet til et raskt ekspanderende internasjonalt kunstmarked, kreativ bruk av internett for lysskye transaksjoner, og reorganisering av store, internasjonale museer til kommersielle aktører, er et økende problem. Norge har svart på disse utfordringene ved å ratifisere en rekke internasjonale konvensjoner. Problemet er imidlertid at det ikke er knyttet noen juridiske eller strafferettslige sanksjoner til brudd på konvensjonene. Deler av konvensjonenes bestemmelser er riktignok håndtert gjennom kulturminneloven, men det er betydelige deler av avtaleverket som ikke er forankret i norsk lovverk og som i stor grad berører KUDs ansvarsområde. En ny museumslov bør ta denne utfordringen på alvor og åpne for å starte arbeidet med å lovfeste de forpliktelsene som Norge har tatt på seg gjennom konvensjonene.

Når det gjelder ønsket om at en ny lov skal akkreditere museer, er KHM's oppfatning at regjeringens viktigste verktøy for å regulere museumsfeltet ikke er lover, men bevilgningspolitikken med de vilkårene som følger der. Nettopp av samme grunn er vi også mindre bekymret for at armlengdes avstand-prinsippet ikke er lovfestet i dag.

Når dette er sagt, mener vi det uansett vil være verdifullt at KUD ser på arbeidsdelingen internt mellom egne museer og i relasjon til universitetsmuseene. Det er en kjensgjerning at museene har svært forskjellige utgangspunkt og muligheter til å bidra inn på de tre områdene som tradisjonelt er museenes kjerneoppgaver – forskning, forvaltning og formidling. Det bør etableres en realpolitikk som tar hensyn til dette og som avklarer de ulike forventingene til sektoren som helhet. I en slik sammenheng kan tydelige akkrediteringsregler eller –definisjoner for museene også inngå.

Eierskapsstruktur

Eierskaps- og styringsstrukturen for museumssektoren er gjerne oppe til vurdering når museumssektoren behandles som helhet. Grunnen til det er at disse strukturene i dag er sammensatte og historisk betingede. KHM vil påpeke verdien av å beholde en differensiert styrings- og eierskapsstruktur i museumssektoren, fordi oppgaveporteføljen og funksjonene til museene er ulike. Alle departementene skjøtter oppgaver som også har en historisk forankring. En styrings- og eierstruktur som omfatter ulike departementer og

styringsenheter, er et viktig virkemiddel for å bevare forståelsen for den historiske betydningen og konteksten for dagens offentlige virksomhet.

Nasjonalmuseum?

Med jevne mellomrom kommer tanken opp om at Norge bør ha et lite knippe nasjonalmuseer i Oslo som dekker landets natur-, kultur- og kunsthistorie. Dette ble også foreslått av det såkalte Hagenutvalget som utredet regionreformen. KHM vil i dette spørsmålet anbefale regjeringen å følge landets historiske tradisjon på dette området og satse på en *strategisk* regionalisering av institusjoner med ansvar for landets historie. Med strategisk mener vi her at man sørger for at museal kompetanse og sterke museumsinstitusjoner er representert innenfor alle landsdelene (Sør- og Østlandet, Vestlandet, Midt- og Nord-Norge), men etablert på nivået *over* og uavhengig av, dagens regionsstruktur. Sistnevnte framstår som både vilkårlig og for lite konsolidert til å utgjøre grunnlaget for en langsiktig museumspolitikk. Ordningen ble i NOU *Kunnskap for fellesskapet* beskrevet som en desentralisert nasjonalmuseumsstruktur. KHM mener dette systemet fungerer like godt for forvaltningen av kulturhistorie som for forvaltningen av natur- og kunsthistorie. KHM vil framholde at koblingen mellom universitetsmuseene og landets breddeuniversiteter har sikret en god balanse mellom regionalisering, stabilitet og kompetansebygging. Ordningen har vært en av landets mest stabile forvaltningsformer som har sikret høy kvalitet og langsiktig forvaltning i hele landet. Koblingen mellom utdanning, forvaltning, forskning og kunnskap i bruk vil kunne være verdifull på tvers av de ulike fagområdene som museumsfeltet rommer.

Samarbeid basert på komplementære roller og kompetanser

Resonnementet rundt det manglende behovet for nasjonalmuseum leder over i KHM's avsluttende betraktninger rundt ny museumsmelding. Dette berører potensialet som ligger i samarbeid basert på komplementære roller og kompetanser.

Det ligger et utvilsomt potensial for kunnskapsbasert samarbeid i det sammensatte og varierende museumslandskapet, der mange museumsmiljøer kan være ressurser for kunnskapsproduksjon, skape kreativ formidling og langsiktig, hensiktsmessig samlingsforvaltning. I dagens museumslandskap finnes det allerede ulike kompetansemiljøer som bør ha et særlig ansvar for disse oppgavene i en nasjonal sammenheng. Slike kompetansemiljøer kan både være en ressurs for samarbeid innen landsdelen men også nasjonalt.

Stortingsmeldingen *Tingenes Tale* anbefaler nasjonal arbeidsdeling mellom universitetsmuseene. På dette punktet har det imidlertid vist seg vanskelig å følge opp føringene. Årsakene til dette er sammensatte, der også distriktpolitiske og forvaltningsmessige hensyn og bestemmelser hører med i forklaringen. Komplementært samarbeid på regionalt nivå bør imidlertid være langt enklere, uten at man dermed kan si at ambisjonen om et nasjonalt samarbeid må være fåfengt.

En presis analyse av museumsfeltets samlede kompetanse og en tydelig differensiering av denne, vil kunne legge grunn for et omfattende samarbeid basert på ulike roller og kompetanser. KHM vil påpeke at denne typen arbeidsdeling allerede ligger til grunn for definisjonen av universitetsmuseenes rolle på universitetene; og har i denne sammenhengen skapt tydelige og stabile samarbeidsrelasjoner. At sterkt kompetitive miljøer, som universitetene må sies å være, har lyktes med denne typen samarbeid, viser potensialet for museumsfeltet som helhet. Vår anbefaling er derfor at museumsmeldingen beskriver hvordan slikt samarbeid basert på komplementære roller og funksjoner, kan legges til grunn lokalt,

regionalt og nasjonalt. Ulike roller og differensiert samfunnsoppdrag er etter vår oppfatning nøkkelbegreper i et slikt arbeid.

Tekstboks: Eksempler på konkret arbeidsdeling og mellom museer og andre institusjoner (Lages av Karl og Lene)